

Assessment Research for Efficiency of Non-formal Educational Administration: A Case Study of the South

Phongsri Vanitsuppavong¹ and Tiennan Vanitsuppavong²

¹Ph.D. (Educational Administration), Associated Professor,

E-mail : vphongsri@bunga.pn.psu.ac.th

²Ph.D.(Health and Physical Education), Associated Professor, Retired,

Department of Physical Education, Faculty of Education,

Prince of Songkla University

Abstracts

This assessment research aimed to investigate the efficiency of non-formal educational administration, worthiness of non-formal educational management, and priority of future non-formal educational administration. As a result, it indicated: The provincial center of non-formal educational administration had, efficiently, conducted the input and the managerial process; standardized, each was in good quality level. Moreover, the product had the quality a fair level. In accordance with the needs and capability of the learners in communities notably the unprivileged, the educational courses were overallly offered. Most of the teachers holding educational degrees, knowledge and experiences, had engaged several modes of instructions and evaluations. In addition, most of the graduates had the educational achievement a fair level. Nevertheless, their attitudes to themselves and others became deep positive, after willingly taking the educational opportunity of non-formal education. It definitely affected their lives and better life quality. On the other hands, the provincial centers had underperformed in the worthiness. In 1999-2004, 1780.61 Baht average head cost was spent with 6.54% annually increase rate and 36.84% graduation rate for the elementary education; whileas, 1430.79 Baht average head cost with 21.59% annually increase rate and 29.39% graduation rate for the secondary education. In final, the non-formal education has still been a choice of the unprivileged and the needs of community, to gain some knowledge to work

and further education. For the priority future non-formal educational administration, a reform could be emerged, transforming the center from provider to supportor and let individual, private, or community organization be provider instead.

Keyword: efficiency of educational administration, non-formal educational administration, priority of the future non-formal educational administration, worthiness of educational management

การวิจัยเชิงประเมินประสิทธิภาพการดำเนินงานการศึกษานอกโรงเรียน : กรณีศึกษาในภาคใต้

ผ่องศรี วาณิชย์ศุภวงศ์¹ และเจียรนนท์ วาณิชย์ศุภวงศ์²

¹Ph.D (Educational Administration), รองศาสตราจารย์

E-mail : vphongsri@bunga.pn.psu.ac.th

²Ph.D.(Health and Physical Education), รองศาสตราจารย์, ข้าราชการบำนาญ

ภาควิชาพลศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

บทคัดย่อ

การวิจัยประเมินผลนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินประสิทธิภาพการดำเนินงานการศึกษานอกโรงเรียน (กศน.) ความคุ้มค่าของการจัดการศึกษา และแนวทางการดำเนินงานการศึกษานอกโรงเรียนในอนาคต ผลการศึกษาพบว่า กศน. จัดปัจจัยนำเข้า กระบวนการจัดการศึกษาต่างได้มาตรฐานมีคุณภาพระดับดี ผลผลิตมีคุณภาพระดับพอใช้ จัดหลักสูตรการศึกษาสอดคล้องตรงกับความต้องการและความสามารถของผู้เรียนผู้ด้อยโอกาสในชุมชนได้ทั่วถึง ครูผู้สอนส่วนใหญ่มีวุฒิการศึกษา มีความรู้ความสามารถ ประสบการณ์การศึกษา วิธีการสอนและประเมินผลอย่างหลากหลาย ส่วนผู้สำเร็จการศึกษาส่วนใหญ่แม้มีผลสัมฤทธิ์ระดับพอใช้ แต่มีเจตคติดีต่อตนเองและผู้อื่น มีกำลังใจที่ได้รับโอกาสทางการศึกษาจาก กศน. ทำให้ทำงานมีประสิทธิภาพและมีคุณภาพชีวิตดีขึ้น ส่วนความคุ้มค่าของการจัดการศึกษายังไม่คุ้มค่า ในปี 2542-2547 หลักสูตรประถมศึกษามีค่าใช้จ่ายรายหัวเฉลี่ย 1,780.61 บาท มีอัตราค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นต่อปีร้อยละ 6.54 และอัตราผู้สำเร็จการศึกษา 36.84% ส่วนหลักสูตรมัธยมศึกษา มีค่าใช้จ่ายรายหัวเฉลี่ย 1,430.79 บาท มีอัตราค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นต่อปีร้อยละ 21.59 และอัตราผู้สำเร็จการศึกษาร้อยละ 29.32 สุดท้ายแนวทางการดำเนินงานการศึกษานอกโรงเรียนในอนาคต กศน. เป็นทางเลือกของผู้ด้อยโอกาสและเป็นความต้องการของชุมชนเป็นอันมาก ที่ต้องการนำความรู้ไปประกอบอาชีพและวุฒิทางการศึกษา เพื่อความก้าวหน้าในการทำงานและศึกษาต่อ และสังคมควรมีการปฏิรูปการศึกษา กศน. จากการเป็นผู้ให้บริการ ไปเป็นผู้สนับสนุน แล้วให้เอกชน องค์กรและชุมชนเป็นผู้ให้บริการแทน

คำสำคัญ : การศึกษานอกโรงเรียน, ความคุ้มค่าของการจัดการศึกษา, แนวทางการดำเนินงานการศึกษานอกโรงเรียนในอนาคต, ประสิทธิภาพการดำเนินงานการศึกษา

บทนำ

การศึกษาเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับคนทุกคนตั้งแต่เกิดจนตาย การศึกษาจะช่วยพัฒนาคนให้มีความรู้ความสามารถ เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณค่า สามารถปรับตัวให้ดำรงชีพในแต่ละช่วงวัยได้อย่างมีความสุข ยิ่งในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงมากมายทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง ทำให้การศึกษามีความรู้ศาสตร์ต่าง ๆ เกิดขึ้นมากมาย ยิ่งนำเทคโนโลยีการสื่อสารมาใช้ในการศึกษา ก็ยิ่งทำให้การศึกษามีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและสลับซับซ้อนมากขึ้น ด้วยเหตุดังกล่าว การจัดการศึกษาในประเทศไทยต้องเปลี่ยนแปลงตามความต้องการของสังคมโลกาภิวัตน์

การศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการจัดการศึกษาให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างต่อเนื่อง เพื่อสนองความต้องการของบุคคล ชุมชน และสังคม อันเป็นปรัชญาในการจัดการศึกษาของกรมการศึกษานอกโรงเรียน ซึ่งได้จัดตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 22 มีนาคม 2522 ด้วยมีหน้าที่รับผิดชอบในการส่งเสริมการจัดการศึกษาสำหรับประชาชนที่อยู่นอกระบบโรงเรียน โดยเฉพาะบุคคลที่พลาดโอกาสทางการศึกษาในระบบโรงเรียน (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2544, 67) ต่อมาเมื่อวันที่ 7 กรกฎาคม 2546 ได้เปลี่ยนชื่อเป็น สำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน ได้จัดการศึกษาเป็น 3 รูปแบบ ได้แก่ การศึกษาในโรงเรียน การศึกษานอกระบบโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย ได้แบ่งส่วนราชการออกเป็นเครือข่ายศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนระดับภาค 5 ภาค ได้แก่ ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือ และภาคใต้ ส่วนศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคใต้ ได้แบ่งส่วนราชการเป็นศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด 14 จังหวัด แล้วจัดศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดเป็น 5 กลุ่มศูนย์ ได้แก่ กลุ่มไทยอันดา กลุ่มไทรนที กลุ่มอันดามัน กลุ่มชายแดนภาคใต้ และกลุ่มเมืองท่าสองทะเล

สำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน (กศน.) ได้พัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมการศึกษาอย่างต่อเนื่อง ด้วยปรัชญาการจัดการศึกษานอกโรงเรียน เพื่อให้เกิดสังคมแห่งความรู้และการพัฒนาที่ยั่งยืน กำหนดพันธกิจที่สำคัญสอดคล้องพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ดังนี้ 1) จัดและส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ให้กับประชาชนที่อยู่นอกโรงเรียน 2) จัดกระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการเพื่อเติมปัญญาให้สังคม 3) สร้างและส่งเสริมระบบการประกันคุณภาพและมาตรฐานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย และ 4) พัฒนาระบบการบริหารจัดการตามแนวการปฏิรูประบบราชการและการปฏิรูปการศึกษา โดยใช้รูปแบบการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จัดการศึกษาแบ่งเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) การศึกษาขั้นพื้นฐาน และต่อเนื่อง 2) การศึกษาสายอาชีพ และ 3) การศึกษามวลชน หรือการศึกษาเพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิต (อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์, 2544, 87)

นับเป็นเวลานานกว่า 25 ปีที่ กศน. ได้ดำเนินงานจัดการศึกษาและมีผลงานออกสู่สังคมมากมาย ทั้งประสบความสำเร็จมากน้อยตามสภาพสังคม เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพสอดคล้องแนวนโยบายการบริหาร จึงเห็นควรที่จะประเมินประสิทธิภาพการดำเนินงานด้านการศึกษานอกโรงเรียน เพื่อทราบว่า ประสิทธิภาพการดำเนินงานการศึกษานอกโรงเรียนที่ผ่านมาเป็นอย่างไร มีความคุ้มค่าเพียงใด และในอนาคต จะก้าวไปอย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อประเมินประสิทธิภาพการดำเนินงานการศึกษานอกโรงเรียน ปัจจัยนำเข้า กระบวนการจัดการศึกษา และผลผลิต
2. เพื่อประเมินความคุ้มค่าของการจัดการศึกษาและ
3. เพื่อศึกษาหาแนวทางการดำเนินงานการศึกษานอกโรงเรียนภาคใต้ในอนาคต

วิธีดำเนินการ

ประชากรเป้าหมาย ได้แก่ ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัดในภาคใต้ 14 จังหวัด 5 กลุ่มศูนย์ กลุ่มตัวอย่างได้จากการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างทั้ง 5 กลุ่มศูนย์ ๆ ละ 2 จังหวัด รวม 10 จังหวัด คิดเป็นร้อยละ 71.4 ของประชากรเป้าหมาย ส่วนผู้ให้ข้อมูล ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัด ประกอบด้วย ผู้อำนวยการศูนย์ฯ จังหวัด 1 คน ผู้อำนวยการศูนย์ฯ อำเภอ 2 คน เจ้าหน้าที่ศูนย์ฯ 1 คน ครูผู้สอน/ผู้ให้การฝึกอบรม 4 คน ผู้เรียน 12 คน ผู้สำเร็จการศึกษา 4 คน และผู้ใช้นักศึกษาหรือผู้ประกอบการ 2 คน รวมจังหวัดละ 26 คน รวมผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้น 260 คน

เครื่องมือที่ใช้เก็บข้อมูล เป็นแบบสำรวจ/แบบสอบถาม จำนวน 10 ชุด และแบบสัมภาษณ์ จำนวน 1 ชุด ที่คณะผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของกรมการศึกษานอกโรงเรียน แล้วส่งให้คณะกรรมการของ กศน. ตรวจสอบความถูกต้อง ครอบคลุม และให้ข้อเสนอแนะ คณะผู้วิจัยได้ปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นแล้วนำไปเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป

วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล คณะผู้วิจัยทำหนังสือเรียนผู้อำนวยการศูนย์ฯ จังหวัด ขอความร่วมมือเก็บรวบรวมข้อมูลตามแบบสำรวจ/แบบสอบถาม และขอนัดกลุ่มเป้าหมายผู้ให้ข้อมูลศูนย์ฯ จังหวัด ทั้ง 26 คน ล่วงหน้า เมื่อใกล้วันนัดคณะผู้วิจัยได้โทรศัพท์ประสานงานกับกลุ่มเป้าหมายและเดินทางไปพบปะตามวันเวลา และสถานที่ที่กำหนดไว้ คณะผู้วิจัยจัดประชุมกลุ่มเป้าหมาย ชี้แจงวัตถุประสงค์การวิจัยเชิงประเมินประสิทธิภาพการดำเนินงานการศึกษานอกโรงเรียน วิธีกรอกข้อมูลลงในแบบสอบถาม แล้วแบ่งกลุ่มเป้าหมายออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มแรก กลุ่มผู้อำนวยการศูนย์ฯ จังหวัด อำเภอ ผู้ใช้นักศึกษาหรือผู้ประกอบการ กลุ่มที่ 2 กลุ่มครูผู้สอน/ผู้ให้การฝึกอบรม ผู้เรียน ผู้สำเร็จการศึกษา ให้ทั้ง 2 กลุ่ม ตอบแบบสำรวจและตอบแบบสอบถาม แล้วคณะผู้วิจัยจัดสนทนากลุ่มย่อย

สัมภาษณ์ตามประเด็นที่กำหนดไว้

การวิเคราะห์ข้อมูล แบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 วิเคราะห์ประสิทธิภาพการดำเนินงาน การศึกษา ปัจจัยนำเข้าผู้เรียนผู้ด้อยโอกาสที่อยู่ในเมือง ชนบท ความสามารถเรียน, กระบวนการจัดการศึกษา ครูผู้สอนมีวุฒิปริญญาตรี กลุ่มสาระต่าง ๆ วิธีสอน สื่อการสอน ประเมินผล, และผลผลิต ผู้สำเร็จการศึกษา เกรด 2.00 - 2.99 เจตคติที่ดีต่อตน เจตคติที่ดีต่อผู้อื่น ตอนที่ 2 วิเคราะห์ความคุ้มค่าของการจัดการศึกษา ให้อัตราผู้สำเร็จการศึกษา ค่าใช้จ่ายรายหัว และอัตราค่าใช้จ่ายรายปีเพิ่มขึ้น ทั้งนี้ 2 ตอนนี้ ได้ใช้สถิติเชิงพรรณนา โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป คำนวณหาค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน นอกจากนี้ ได้วิเคราะห์แนวทางการดำเนินงานการศึกษานอกโรงเรียนในอนาคต จากการสนทนากลุ่มย่อย แล้วสรุปเป็นภาพรวมของศูนย์ฯ ภาคใต้ (ผ่องศรี วาณิชย์ศุภวงศ์, 2547, 28-32)

ผลการศึกษา

1. ประสิทธิภาพการดำเนินงานการศึกษา ปัจจัยนำเข้า กระบวนการศึกษา และผลผลิต ดังตาราง 1 นี้

1.1 ปัจจัยนำเข้า

1.1.1 หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้เรียนส่วนใหญ่ ร้อยละ 85.4 เรียนในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย รองลงมาเป็นมัธยมศึกษาตอนต้น และประถมศึกษา ร้อยละ 12.5 และร้อยละ 2.1 ตามลำดับ เป็นชาย-หญิงจำนวนใกล้เคียงกัน ส่วนใหญ่มีอายุ 40-49 ปี สมรสแล้ว ร้อยละ 71.10 มีภูมิลำเนาอยู่ในอำเภอเมือง ส่วนใหญ่ ร้อยละ 59.7 ใช้เงินของตนเองศึกษาเล่าเรียน รองลงมาบิดามารดา และนายจ้าง มีการบริหารจัดการศึกษาที่ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนมากที่สุด ร้อยละ 43.7 รองลงมาเป็นวัด และศูนย์บริการศึกษาประจำหมู่บ้าน ส่วนการเรียนการสอน ผู้เรียนส่วนใหญ่ ร้อยละ 39 ใช้วิธีเรียนแบบพบกลุ่ม รองลงมาแบบชั้นเรียน และแบบเรียนด้วย

ตนเอง ใช้หนังสือตำรา คู่มือ การเรียนการสอน เอกสาร คำสอนของผู้สอน สถานศึกษา สื่อการสอนต่าง ๆ ตาม หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ทั้งหลักสูตรเก่าและใหม่ ผู้เรียนร้อยละ 37.0, ร้อยละ 33.4 และร้อยละ 64.1 ศึกษาได้สำเร็จตามหลักสูตร

การศึกษาขั้นพื้นฐานข้างต้น ตามลำดับ ส่วนใหญ่ ร้อยละ 84.2 มีผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาระดับพอใช้

1.1.2 หลักสูตรการศึกษาเพื่อพัฒนา อาชีพ มี 2 หลักสูตร ดังนี้ หลักสูตรการศึกษาเพื่อ พัฒนาอาชีพ ผู้เรียนส่วนใหญ่ร้อยละ 35.2 ได้พัฒนา

ตาราง 1 ประสิทธิภาพการดำเนินงานการศึกษา ปัจจัยนำเข้า กระบวนการจัดการศึกษา และผลผลิต จำแนก ตามหลักสูตรการศึกษาของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคใต้ในปี พ.ศ. 2542-2547

องค์ประกอบ	หลักสูตรการศึกษา ขั้นพื้นฐาน			หลักสูตรพัฒนา การอาชีพ		หลักสูตรการศึกษา เพื่อพัฒนา		หลักสูตรส่งเสริม การศึกษา		ค่าเฉลี่ย ร้อยละ	คุณภาพ ระดับ*
	ประถม ศึกษา	มัธยม ต้น	มัธยม ปลาย	ปอ.	ปวช.	ทักษะ ชีวิต	พัฒนา สังคมและ ชีวิต	การเรียนรู้ หนังสือ	การ ศึกษา ต่อเนื่อง		
ปัจจัยนำเข้า											
- ผู้เรียน (เฉลี่ย-คน)	1294	5476	5628	484	198	4772	4178	2555	744		
- ผู้ด้อยโอกาส										90	ดี
- ที่อยู่ในเมืองชนบท										90	ดี
- ความสามารถเรียน										85	ดี
กระบวนการจัดการ การศึกษา											
ครูผู้สอน											
- มีวุฒิปริญญาตรี	100	100	100	92	92	95	95	-	-	96.3	ดี
- กลุ่มสาระต่าง ๆ										90	ดี
วิธีสอนต่าง ๆ										90	ดี
- สื่อการสอน										75	ดี
- ประเมินผล										85	ดี
ผลผลิต											
- ผู้สำเร็จการศึกษา	64.1	33.4	37.0	41.5	23.7	99.7	87.2	63.1	61.6	56.8	พอใช้
เกรด 2.00-2.99										84.2	ดี
- เจตคติดีต่อตน										100	ดี
- เจตคติดีต่อผู้อื่น										95	ดี
- เจตคติดีต่อสังคม										95	ดี

หมายเหตุ คุณภาพ ระดับดี หมายถึงสถานศึกษามีการปฏิบัติตั้งแต่ ร้อยละ 75 ขึ้นไป ระดับพอใช้ หมายถึง สถานศึกษามีการปฏิบัติตั้งแต่ร้อยละ 50-74 ระดับปรับปรุง หมายถึงสถานศึกษามีการปฏิบัติ น้อยกว่าร้อยละ 50 (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน), 2547, 58)

อาชีพของตน รองลงมาเรียนรู้ทักษะอาชีพ และนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาพัฒนาอาชีพ ส่วนใหญ่เลือกเรียนหลักสูตรอาชีพระยะสั้น หลักสูตรประกาศนียบัตรอาชีพ (ปอ.) และหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) ใช้สื่ออุปกรณ์การเรียนการสอนส่วนใหญ่เป็นอุปกรณ์จริง คู่มือการเรียน หนังสือ และเอกสารคำบรรยาย ผู้เรียนส่วนใหญ่มีคุณลักษณะมีความรู้เกี่ยวกับวิชาที่เรียน มีประสบการณ์ในวิชาชีพ ต้องการฝึกทักษะ และคุณธรรม จรรยาบรรณวิชาชีพ ผู้เรียนส่วนใหญ่ได้ฝึกปฏิบัติจริง ทำโครงการ/โครงการ ฝึกงานที่สถานประกอบการ นอกจากนี้ได้รับการประเมินผลจากการตรวจชิ้นงาน ทำแบบทดสอบ รายงาน และตรวจผลงาน ผู้เรียนส่วนใหญ่ ร้อยละ 41.5 และร้อยละ 23.7 ตามลำดับ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระดับพอใช้

1.1.3 หลักสูตรการศึกษาเพื่อพัฒนา มี 2 หลักสูตร ดังนี้ หลักสูตรการศึกษาเพื่อทักษะชีวิต เป็นรูปแบบการศึกษาส่วนใหญ่ ร้อยละ 48 เป็นการเข้าค่าย รองลงมาเป็นการบรรยายหรือสัมมนา และทำกิจกรรมชุมชน กิจกรรมส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมด้าน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยม และด้านสุขภาพอนามัย ส่วนใหญ่เป็นการศึกษาจากสื่อ หนังสือ โทรทัศน์เพื่อการศึกษา และแผ่นวีซีดี ส่วนหลักสูตรการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคม และชุมชน ผู้เรียนส่วนใหญ่เลือกเรียนเรื่องสังคมและชุมชน สิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจร้อยละ 32, ร้อยละ 28 และร้อยละ 25.3 ตามลำดับ การศึกษานี้จะเป็น การชมนิทรรศการ การศึกษา กศน. โทรทัศน์เพื่อการศึกษา ชมศูนย์วิทยาศาสตร์และอุทยานวิทยาศาสตร์ เพื่อ การศึกษาเฉลี่ยจำนวน 2.63 ครั้ง ๆ ละ 1.75 ชั่วโมง ผู้เรียนส่วนใหญ่ ร้อยละ 99.7 และร้อยละ 87.2 ตาม ลำดับ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระดับพอใช้

1.1.4 หลักสูตรการส่งเสริมการศึกษา มี 2 หลักสูตร ดังนี้ หลักสูตรการส่งเสริมการเรียนรู้ หนังสือ เป็นการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย ให้ผู้ที่สนใจ อยากเรียนรู้หนังสือได้อ่านหนังสือตามห้องสมุดประชาชน

และที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน ติดตามข่าวสารทั่วไป ส่วนหลักสูตรการศึกษาต่อเนื่อง เป็นการจัดการศึกษาให้ผู้เรียนที่ต้องการศึกษาตามหลักสูตร การศึกษาขั้นพื้นฐานระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา เป็นการศึกษาทางไกล ทางไปรษณีย์ และนัดพบเป็น ครั้งคราว ผู้เรียนส่วนใหญ่ ร้อยละ 63.1 และร้อยละ 61.6 ตามลำดับ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระดับพอใช้ สรุปปัจจัยนำเข้า ได้มาตรฐานมีคุณภาพระดับดี มี ผู้เรียนกระจายจากภาคส่วนสังคมที่ขาดหรือพลาดโอกาส เข้ามาศึกษา มีหลักสูตรครบ และมีการบริหารจัดการ ดูแลผู้เรียน ผู้สอนและกิจกรรมการเรียนรู้

1.2 กระบวนการจัดการศึกษา

1.2.1 หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ครูผู้สอนทุกคนมีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรี ทำการ สอนมากกว่าหนึ่งวิชาในหมวดวิชาภาษาไทย สังคมศึกษา คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ เป็นต้น ครูร้อยละ 62 มี ประสบการณ์การสอน 5-10 ปี และร้อยละ 32 น้อยกว่า 5 ปี ร้อยละ 78 มีวุฒิการศึกษาสายวิชาชีพครู และ ร้อยละ 95 ได้รับการนิเทศการสอน ใช้เอกสารคำสอน เป็นของศูนย์ฯ ของครู และของผู้อื่น มากตามลำดับ เตรียมการสอนล่วงหน้าหนึ่งสัปดาห์ถึงหนึ่งวัน อุปกรณ์ การสอนใช้กระดานเขียน และเครื่องวีซีดี ร้อยละ 58 และร้อยละ 32 ตามลำดับ ใช้วิธีการสอนหลากหลาย รูปแบบ ทั้งบรรยาย ทำแบบฝึกหัด อภิปรายกลุ่ม และทำโครงการ/โครงการ อย่างละจำนวนเท่า ๆ กัน ขณะเดียวกันยังใช้วิธีการประเมินหลายวิธี ทดสอบ ระหว่างเรียน มอบงานให้ทำ สอบปลายภาค และทำ โครงการจากข้อมูลดังกล่าวข้างต้นสรุปได้ว่า ครูผู้สอน มีคุณภาพ มาตรฐานอยู่ในระดับดี นอกจากนี้ครูผู้สอน พบปัญหาหลากหลาย ตั้งแต่พื้นฐานของผู้เรียนไม่เท่ากัน ขาดเรียน อุปกรณ์การสอน ไปถึงสถานที่เรียน

1.2.2 หลักสูตรการศึกษาเพื่อพัฒนา อาชีพ ครูผู้สอนส่วนใหญ่ ร้อยละ 92 มีวุฒิการศึกษา ปริญญาตรี มีประสบการณ์การสอน 5-10 ปี ประกอบ อาชีพธุรกิจส่วนตัว เช่น เป็นครูศูนย์การเรียนชุมชน

และรับราชการที่หน่วยงาน กศน. มาก ตามลำดับ ส่วนใหญ่ ร้อยละ 76 ได้รับการอบรมเทคนิคการสอน แต่ส่วนใหญ่ร้อยละ 92 ไม่เคยได้รับการนิเทศการสอน นอกจากนี้ได้ใช้วิธีการสอนหลายรูปแบบ เป็นการบรรยาย สาธิต อภิปรายกลุ่มศึกษานอกสถานที่มากตามลำดับ ใช้วิธีประเมินผลหลายวิธี ตั้งแต่มอบหมายงานให้ทำ ทดสอบระหว่างเรียน และอื่น ๆ สรุปคุณภาพมาตรฐาน ครูผู้สอนอยู่ในระดับดี นอกจากนี้ ยังพบปัญหา หลากหลาย เช่น พื้นฐานการศึกษาของผู้เรียนไม่เท่ากัน ขาดอุปกรณ์ การสอน ช่วงเวลาสอน และการขาดเรียน

1.2.3 หลักสูตรการศึกษาเพื่อพัฒนา ครูผู้สอนส่วนใหญ่มีคุณวุฒิและความรู้ความสามารถ ประสบการณ์การสอน วิธีสอน และการประเมินผล เช่นเดียวกับครูผู้สอนใน ข้อ 1.2.2 หลักสูตรการศึกษา เพื่อพัฒนาอาชีพ

1.2.4 หลักสูตรการส่งเสริมการศึกษา เป็นการจัดการที่ตอบสนองนโยบายของกระทรวง รัฐบาล และการปฏิรูปการเรียนรู้ ประกอบด้วย การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชน การศึกษา ตามอัธยาศัย การสร้างความเสมอภาคทางการศึกษา และการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้

1.2.5 หลักสูตรการส่งเสริมการเรียนรู้ หนังสือ เป็นการศึกษาเพื่อบริการข่าวสารข้อมูล ศูนย์ฯ ส่วนใหญ่ ร้อยละ 90 ได้ทำการศึกษาสภาพและความ ต้องการของชุมชนและกลุ่มเป้าหมาย ห้องสมุดประชาชน ส่วนใหญ่ ร้อยละ 80 ศูนย์ฯ ได้ปรับปรุงจากของเดิม และสร้างห้องสมุดใหม่ขึ้น ร้อยละ 20 มีผู้มาใช้ห้องสมุด ประชาชนเฉลี่ยสัปดาห์ละ 833 คน เป็นประชาชนทั่วไป นักเรียน/นักศึกษา และนักศึกษา กศน. จำนวนอย่างละ เท่ากันมาใช้ห้องสมุด มาอ่านหนังสือ วารสาร สิ่งพิมพ์ และเทปเสียง วีดิทัศน์ พร้อมกับใช้บริการ โทรทัศน์ คอมพิวเตอร์ และอินเทอร์เน็ต งบประมาณส่วนใหญ่ ร้อยละ 66.7 ได้จากงบประมาณ กศน. ส่วนอีกร้อยละ 33.3 เป็นเงินบริจาค สำหรับที่อ่านหนังสือประจำ หมู่บ้าน ส่วนใหญ่ร้อยละ 70 ได้ปรับปรุงมาจาก

ของเดิมร้อยละ 20 ได้โอนให้องค์กรบริหารส่วนตำบล และร้อยละ 10 ได้จัดสร้างขึ้นใหม่

1.2.6 หลักสูตรการศึกษาต่อเนื่อง (หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน) ศูนย์ฯ ส่วนใหญ่ 80% มีความเข้าใจในนโยบายการปรับอายุขั้นต่ำของผู้ผู้นอกระบบจาก 14 ปี เป็น 12 ปี เพื่อเข้าศึกษาตาม หลักสูตรของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนนั้นทำไม่ได้ แต่ส่วนน้อยเข้าใจว่าทำได้ ส่วนการชดเชยโอกาสในการศึกษาระดับประถมศึกษาโดยการผ่อนผันหลักฐาน และระเบียบต่าง ๆ นั้นศูนย์ฯ ส่วนน้อยร้อยละ 40 ได้ ทำการจัดกิจกรรมแบบผสมผสานระหว่างการศึกษาใน ระบบและนอกระบบ หน่วยงานที่มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษานอกโรงเรียนมากที่สุด ได้แก่ องค์กรปกครอง ท้องถิ่น โรงเรียนประถมศึกษา โรงเรียนมัธยมศึกษา และวิทยาลัยต่าง ๆ

สรุปได้ว่า กระบวนการจัดการศึกษาได้มาตรฐาน มีคุณภาพระดับดี ได้ครูผู้สอนที่มีคุณวุฒิความรู้ความสามารถประสบการณ์และวิธีการสอน ใช้สื่อการสอน และประเมินผลหลากหลายรูปแบบ

1.3 ผลผลิต

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีผู้เรียนจบ หลักสูตรประถมศึกษา หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น และตอนปลาย จำนวนร้อยละ 64.1 ร้อยละ 33.4 และ ร้อยละ 37.0 ตามลำดับ หลักสูตรพัฒนาอาชีพ มี ผู้เรียนจบประกาศนียบัตรการอาชีพ และประกาศนียบัตร วิชาชีพ จำนวนร้อยละ 41.5 และร้อยละ 23.7 ตามลำดับ หลักสูตรการศึกษาเพื่อพัฒนา มีผู้เรียนจบหลักสูตร ทักษะชีวิต และหลักสูตรพัฒนาสังคมและชีวิต จำนวน ร้อยละ 99.7 และร้อยละ 87.2 ตามลำดับ หลักสูตรส่งเสริมการศึกษา มีผู้เรียนจบหลักสูตรการ เรียนรู้หนังสือ และหลักสูตรการศึกษาต่อเนื่อง (การ ศึกษาขั้นพื้นฐาน) จำนวนร้อยละ 63.1 และร้อยละ 61.6 ตามลำดับ

ผู้สำเร็จการศึกษาส่วนใหญ่ร้อยละ 84.20 มี ผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาอยู่ในระดับพอใช้ ระดับดีและ

ดีมากมีน้อย หลังจบหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนแล้ว ยังได้รับการฝึกอบรมเพิ่มขึ้นเฉลี่ยคนละ 4 ครั้ง ส่วนใหญ่ ร้อยละ 54.80 เป็นการฝึกอบรมการทำหน้าที่การทำงาน จะเป็นการฝึกทักษะการใช้คอมพิวเตอร์ในการทำงาน การสื่อสารด้วยภาษาไทยและอังกฤษ ทำให้ผู้เข้าฝึกอบรมสามารถสื่อสารได้ดีขึ้น ซึ่งล้วนแล้วแต่ช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตและเพิ่มพูนรายได้ ส่วนใหญ่มีอาชีพรับจ้าง เกษตรกรรม และค้าขายมากตามลำดับ ส่วนใหญ่ ร้อยละ 43.00 มีรายได้ต่อเดือน 3,001-5,000 บาท นอกจากนี้แล้ว ผู้สำเร็จการศึกษามีเจตคติที่ดีมากต่อการจัดการศึกษานอกโรงเรียน และช่วยเหลือสนับสนุนศูนย์ฯ อยู่เนื่อง ๆ แล้ว ยังยอมรับว่าศูนย์ฯ มีบทบาทในการพัฒนาประเทศ ทำให้ผู้เรียนมีแนวคิดในการพัฒนาสังคมและชุมชน เริ่มต้นที่ตนก่อนด้วยการมีงานทำ มีความมั่นใจ มีความสุข ติดตามข่าวสารความเคลื่อนไหวในสังคม ช่วยเหลือสังคมผู้อื่น และเป็นแบบอย่างที่ดี เป็นต้น สรุปผลผลิตได้มาตรฐานมีคุณภาพระดับพอใช้ ผู้เรียนเฉลี่ย ร้อยละ 56.8 มีผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาระดับพอใช้

2. ความคุ้มค่าของการจัดการศึกษา

2.1 การศึกษาคั้งนี้สามารถเก็บข้อมูลได้จำกัดแค่ค่าใช้จ่ายในการดำเนินการหลักสูตรประถมศึกษา และมัธยมศึกษาเท่านั้น ยังไม่รวมถึงเงินเดือนค่าจ้างประจำ และค่าวัสดุครุภัณฑ์ที่ดินและสิ่งก่อสร้าง โดยแบ่งการศึกษาออกดังนี้ ค่าใช้จ่ายในการจัดการศึกษาหลักสูตรประถมศึกษาปี พ.ศ. 2542-2547 ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคใต้ มีค่าใช้จ่ายรายหัว 1,780.61 บาท มีอัตราค่าใช้จ่ายรายปีเพิ่มขึ้น ร้อยละ 6.54 ด้วยอัตราผู้สำเร็จการศึกษา ร้อยละ 36.84 ศูนย์ฯ จังหวัดที่จัดการศึกษาได้ค้ำทุ้มทุนมากที่สุด ได้แก่ ภูเก็ต สตูล และสุราษฎร์ธานี มีค่าใช้จ่ายรายหัว 977.32 บาท 1,169.13 บาท และ 1,666.82 บาท ด้วยอัตราผู้สำเร็จการศึกษา ร้อยละ 67.50 ร้อยละ 57.14 และ ร้อยละ 39.74 ตามลำดับ ดูรายละเอียดในตาราง 2

2.2 ค่าใช้จ่ายในการจัดการศึกษาหลักสูตรมัธยมศึกษาปี พ.ศ. 2542-2547 ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคใต้ มีค่าใช้จ่ายรายหัว 1,430.79 บาท มีอัตราค่าใช้จ่ายรายปีเพิ่มขึ้น 21.59 ด้วยอัตราผู้สำเร็จการศึกษา ร้อยละ 29.32 ศูนย์ฯ จังหวัดที่จัดการศึกษาได้ค้ำทุ้มทุนมากที่สุด ได้แก่ ภูเก็ต สตูล และสงขลา มีค่าใช้จ่าย 628.29 บาท 875.99 บาท และ 1,082.49 บาท ด้วยอัตราผู้สำเร็จการศึกษา ร้อยละ 66.50 ร้อยละ 47.49 และร้อยละ 38.62 ตามลำดับ ดูรายละเอียดในตาราง 3

นอกจากนี้ผู้เรียนยังออกค่าใช้จ่ายในการศึกษาด้วยตนเอง เป็นค่าใช้จ่ายในการเรียนตลอดหลักสูตร 1,399 บาท ค่าใช้จ่ายในการมาเรียน 788 บาท และค่าเล่าเรียนในหลักสูตร 611 บาท

3. แนวทางการดำเนินงานการศึกษานอกโรงเรียนต่อไปในอนาคต จากการสนทนากลุ่มย่อย พอสรุปผลได้ดังนี้

3.1 คุณภาพของผู้สำเร็จการศึกษา ส่วนใหญ่ต้องการนำความรู้ไปประกอบอาชีพ บางรายกลายเป็นผู้ประกอบการรายย่อย มีส่วนน้อยที่เรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ตอนปลาย และสอบเข้าศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา เป็นการให้โอกาสและทางเลือกแก่ผู้ที่พลาดโอกาสหรือด้อยโอกาสได้ศึกษาหาความรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต อย่างไรก็ตาม มีผู้สำเร็จการศึกษาบางส่วน ทำงานไม่ได้หลังจบการศึกษา ผู้ที่เรียนจบหลักสูตรการอาชีพมีปัญหาด้านการตลาด ต้องการให้ศูนย์ฯ จัดสอน วิชาการตลาด การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การออกแบบบรรจุภัณฑ์และการบริหารจัดการ

ผู้ประกอบการหรือผู้ใช้นักศึกษา ส่วนใหญ่ยังต้องการเข้ารับการศึกษาจากศูนย์ฯ และรับนักศึกษาที่จบจากศูนย์ฯ เข้าทำงานเป็นพนักงาน อีกทั้งสนับสนุนให้พนักงานเหล่านี้ศึกษาเพิ่มเติมในหลักสูตรต่าง ๆ ของศูนย์ฯ ผู้ประกอบการเห็นว่า การจ้างพนักงานที่จบจากศูนย์ฯ คุ้มค่างกับค่าจ้าง นอกจากนี้ ยังต้องการให้ศูนย์ฯ ฝึกอบรมนักศึกษาและผู้เข้ารับบริการให้มีคุณธรรม

ตาราง 2 ค่าใช้จ่ายในการจัดการศึกษาหลักสูตรประถมศึกษาปี พ.ศ. 2542 - 2547

จังหวัด	ปี พ.ศ.	2542	2543	2544	2545	2546	2547	รวม 5 ปี
	รายหัว (บาท)	710	700	700	700	350	452	-
พังงา	เข้า (คน)	417	374	422	258	245	-	1,716
	จบ (คน)	-	165	149	118	79	69	580
	ค่าใช้จ่าย	296,070	261,800	295,400	180,600	85,750	-	1,119,620
	จ่ายต่อหัว	-	1,794.36	1,757.05	2,503.39	2,286.08	1,242.75	1,930.38
ภูเก็ต	เข้า (คน)	423	356	454	383	224	-	1,840
	จบ (คน)	-	284	355	305	180	118	1,242
	ค่าใช้จ่าย	300,330	249,200	317,800	268,100	78,400	-	1,213,830
	จ่ายต่อหัว	-	1,057.50	701.97	1,041.97	1,489.44	664.41	977.32
สตูล	เข้า (คน)	393	388	253	138	130	-	1,302
	จบ (คน)	-	248	231	193	37	35	744
	ค่าใช้จ่าย	279,030	271,600	177,100	96,600	45,500	-	869,830
	จ่ายต่อหัว	-	1,125.12	1,175.76	917.62	2,610.81	1,300	1,169.13
ปัตตานี	เข้า (คน)	1,814	5,163	4,605	5,088	3,214	-	19,884
	จบ (คน)	-	868	1,704	951	2,359	643	6,525
	ค่าใช้จ่าย	1,287,940	3,614,100	3,223,500	3,561,600	1,124,900	-	12,812,040
	จ่ายต่อหัว	-	1,483.80	2,120.95	3,389.59	1,509.79	1,749.45	1,963.53
สงขลา	เข้า (คน)	2,602	2,447	1,954	1,277	833	-	9,113
	จบ (คน)	-	847	1,075	603	231	242	2,998
	ค่าใช้จ่าย	1,847,420	1,712,900	1,367,800	893,900	291,550	-	6,113,570
	จ่ายต่อหัว	-	2,181.13	1,593.40	2,268.33	3,869.70	1,204.75	2,039.22
สุราษฎร์ธานี	เข้า (คน)	2,534	3,500	2,800	3,000	1,500	-	13,334
	จบ (คน)	-	1,000	1,400	2,000	600	300	5,300
	ค่าใช้จ่าย	1,799,140	2,450,000	1,960,000	2,100,000	525,000	-	8,834,140
	จ่ายต่อหัว	-	1,799.17	1,750.00	980.00	3,500.00	1,750.00	1,666.82
รวมทั้งสิ้น	เข้า (คน)	8,183	12,228	10,488	10,144	6,146	-	47,189
	จบ (คน)	-	3,412	4,914	4,040	3,486	1,407	17,389
	ค่าใช้จ่าย	5,809,930	8,681,880	7,341,600	7,100,800	2,151,100	-	30,963,030
	จ่ายต่อหัว	-	1,702.80	1,741.88	1,760.58	2,036.95	1,528.86	1,780.61

$$\text{อัตราค่าใช้จ่ายรายปีเพิ่มขึ้น} = (2,036.95 - 1,702.80) \times 100 / (1,702.80 \times 4 - 1)$$

= 6.54% *

อัตราผู้สำเร็จการศึกษา = $17,389 \times 100 / 47,189 = 36.84\%*$

หมายเหตุ * คำนวณจากศูนย์ฯ ที่มีข้อมูลครบสมบูรณ์

ตาราง 3 ค่าใช้จ่ายในการจัดการศึกษาหลักสูตรมัธยมศึกษาปี พ.ศ. 2542 - 2547

จังหวัด	ปี พ.ศ. รายหัว (บาท)	2542	2543	2544	2545	2546	2547	รวม 5 ปี
พังงา	เข้า (คน)	2,883	3,475	3,626	2,464	1,815	-	14,261
	จบ (คน)	-	521	517	482	303	181	2,004
	ค่าใช้จ่าย	1,182,030	1,424,750	1,631,700	1,108,800	634,550	-	5,981,830
	จ่ายต่อหัว	-	2,268.77	2,755.80	3,385.27	3,659.41	3,505.80	2,984.95
ภูเก็ต	เข้า (คน)	3,840	2,851	3,408	3,085	2,307	-	15,491
	จบ (คน)	-	2,280	2,726	2,467	1,850	979	10,302
	ค่าใช้จ่าย	1,574,400	1,168,910	1,533,600	1,388,250	807,450	-	6,472,610
	จ่ายต่อหัว	-	690.53	428.80	621.65	750.41	824.77	628.29
สตูล	เข้า (คน)	1,264	1,642	1,484	1,020	1,020	-	6,430
	จบ (คน)	-	711	783	636	462	462	3,054
	ค่าใช้จ่าย	518,240	673,220	667,800	459,000	357,000	-	2,675,260
	จ่ายต่อหัว	-	728.89	859.80	1,050.00	993.51	772.73	875.99
ปัตตานี	เข้า (คน)	4,735	10,661	17,197	14,866	11,058	-	58,517
	จบ (คน)	-	1,795	2,160	2,396	1,274	720	8,345
	ค่าใช้จ่าย	1,941,350	4,371,000	7,738,650	6,689,700	3,870,300	-	24,611,010
	จ่ายต่อหัว	-	1,081.53	2,023.62	3,229.82	5,250.94	5,375.42	2,949.19
สงขลา	เข้า (คน)	6,449	7,036	7,870	6,571	5,147	-	33,073
	จบ (คน)	-	3,098	3,012	3,436	1,839	1,390	12,775
	ค่าใช้จ่าย	2,644,090	2,884,760	3,541,500	2,956,950	1,801,450	-	13,828,750
	จ่ายต่อหัว	-	853.48	957.75	1,030.70	1,607.91	1,296.01	1,082.49
สุราษฎร์ธานี	เข้า (คน)	10,000	13,000	13,000	14,000	8,000	-	58,000
	จบ (คน)	-	4,000	4,000	4,000	4,000	2,000	18,000
	ค่าใช้จ่าย	4,100,000	5,330,000	5,850,000	6,300,000	2,800,000	-	24,380,000
	จ่ายต่อหัว	-	1,025.00	1,332.50	1,462.50	1,575.00	1,400	1,354.44

ตาราง 3 ค่าใช้จ่ายในการจัดการศึกษาหลักสูตรมัธยมศึกษาปี พ.ศ. 2542 - 2547 (ต่อ)

รวมทั้งสิ้น	เข้า (คน)	29,171	38,665	46,585	42,006	29,345	-	185,772
	จบ (คน)	-	12,405	13,198	13,417	9,728	5,732	54,480
	ค่าใช้จ่าย	11,960,110	15,852,650	20,963,250	18,902,700	10,270,750	-	77,949,460
	จ่ายต่อหัว	-	964.12	1,201.14	1,562.44	1,943.12	1,791.83	1,430.79

อัตราค่าใช้จ่ายรายปีเพิ่มขึ้น = $(1,791.83 - 964.12) \times 100 / 964.12 \times (5-1) = 21.59\%^*$

อัตราผู้สำเร็จการศึกษา = $54,480 \times 100 / 185,772 = 29.32\%^*$

หมายเหตุ จำนวนจากศูนย์ฯ ที่มีข้อมูลครบสมบูรณ์

จริยธรรม กล้าแสดงออก การใช้คอมพิวเตอร์ และ ภาษาต่างประเทศ เป็นต้น

3.2 หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้เรียนส่วนใหญ่เป็นผู้ที่ด้อยโอกาสหรือพลาดโอกาส มีความต้องการวุฒิทางการศึกษาเพื่อความก้าวหน้าในหน้าที่ การงาน หรือศึกษาต่อในระดับสูง เนื่องจากผู้เรียนมีความแตกต่างทางอายุ ความรู้พื้นฐาน และประสบการณ์ ทำให้มีปัญหาการปรับตัวในระยะแรก จึงมีความจำเป็นต้องจัดการเรียนการสอนเพื่อปรับตัวปรับใจและปรับ ความรู้ก่อนเข้าเรียนตามปกติ และจัดติวเข้มวิชาต่าง ๆ ให้สำหรับผู้ที่ต้องการศึกษาต่อ

3.3 หลักสูตรการศึกษาพัฒนาอาชีพ ผู้เรียนส่วนใหญ่เป็นผู้ประกอบอาชีพอยู่ก่อนแล้ว ต้องการนำ ความรู้และทักษะที่ได้รับไปพัฒนาอาชีพทันที ส่วนผู้ ที่กำลังหางานและผู้สนใจก็จะเป็นการสร้างงาน ทำให้ ผู้เรียนสามารถหารายได้และเพิ่มคุณค่าของชีวิตตนเอง อย่างไรก็ตามผู้เรียนยังประสบกับปัญหาสถานที่เรียน วัสดุและอุปกรณ์ฝึกงานไม่เพียงพอและล้าสมัย

3.4 การดำเนินงานของศูนย์การศึกษาออก โรงเรียนในอนาคต มีดังนี้ 1) โครงสร้างการบริหาร ของสำนักบริหารการศึกษานอกโรงเรียนชัดเจน แบ่ง เป็นศูนย์ฯ จังหวัด และศูนย์ฯ อำเภอ ในแต่ละอำเภอ มีศูนย์การเรียนชุมชนเป็นหน่วยงานระดับท้องถิ่น อยู่ ทุกตำบล มีบุคลากรประจำศูนย์ฯ ต่าง ๆ และมีการ ติดต่อประสานงานกันแบบเป็นทางการและไม่เป็น

ทางการ 2) การบริหารงบประมาณ มีการวางแผน จัด ทำแผน และดำเนินตามแผน 3) การบริหารงานบุคคล มีการสรรหาบุคลากร พัฒนา ติดตามประเมินผลการ ปฏิบัติงานตามระเบียบที่กำหนดไว้ 4) การบริหาร หลักสูตรและการเรียนการสอน มีการปรับหลักสูตร อยู่เสมอให้สอดคล้องกับการปฏิรูปการศึกษาท้องถิ่น จัดการเรียนการสอนตามความต้องการของผู้เรียน ส่วนใหญ่หลักสูตรของศูนย์ฯ เน้นการพัฒนาคุณภาพ ชีวิตมากกว่าวิชาการ 5) การดำเนินงานของศูนย์การ ศึกษาออกโรงเรียน การดำเนินงานของศูนย์ฯ จังหวัด จะขึ้นอยู่กับศักยภาพและความสามารถของผู้บริหาร ในการติดต่อประสานงาน การบริหารงานบุคลากรและ งบประมาณ นอกจากสำนักบริหารการศึกษานอก โรงเรียนกำหนดกรอบภาระงานให้ชัดเจน ปรับระบบ การจัดสรรงบประมาณในหมวดค่าตอบแทน อัตรา ค่าตอบแทนบุคลากร และคุณสมบัติของบุคลากร ให้ สอดคล้องกับงานในปัจจุบัน ปรับหลักสูตรการศึกษา ขั้นพื้นฐานและหลักสูตรการศึกษาสายอาชีพให้ สอดคล้องกับสภาพปัจจุบันและอนาคต ทั้งนี้ โดย ยึดหลักการจัดการศึกษานอกระบบเพื่อให้โอกาส และเป็นทางเลือกให้แก่ผู้ด้อยโอกาส 6) ทิศทางการพัฒนา ในอนาคต ควรกำหนดกรอบภารกิจให้ชัดเจน ปรับระบบ การจัดสรรงบประมาณให้สูงขึ้นทั้งเงินเดือนและอัตราเงิน รายหัว การศึกษานอกโรงเรียนควรมีหลักสูตรของตนเอง มีวัสดุครุภัณฑ์เพียงพอและทันสมัย รวมทั้งครูผู้สอน

ต้องได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องให้มีความรู้ความสามารถในการจัดการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ

อภิปรายผล

1. ประสิทธิภาพการดำเนินงานการศึกษานอกโรงเรียน ประกอบด้วย

1.1 ปัจจัยนำเข้าได้มาตรฐานมีคุณภาพระดับดี มีผู้เรียนกระจายจากภาคส่วนสังคมที่ขาดหรือพลาดโอกาสเข้ามามีการศึกษา ที่อยู่ในเมือง-ชนบท และมีการบริหารจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ทำทฤษฎีความสามารถผู้เรียน

ผู้เรียนส่วนใหญ่ร้อยละ 90 มีอาชีพเกษตรกรรม และหัตถกรรม คริวเรือนมีวัตถุประสงค์ต้องการพัฒนาทักษะอาชีพและนำเทคโนโลยีมาใช้พัฒนาอาชีพ เลือกศึกษาหลักสูตรอาชีพระยะสั้น หลักสูตรประกาศนียบัตรอาชีพ (ปอ.) และหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) ส่วนหลักสูตรการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต และหลักสูตรการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน มีรูปแบบเป็นการศึกษาตามอัธยาศัย มีการเข้าค่ายพัฒนาทักษะชีวิตและศึกษานอกสถานที่ เป็นการจัดการเรียนรู้ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ที่ให้ผู้เรียนมีโอกาสเลือกเรียนในสิ่งที่ตรงกับความสนใจ ความถนัด ความสามารถ แสวงหาความรู้และฝึกการปฏิบัติในสภาพที่เป็นจริง อันเป็นการจัดการศึกษาตามยุทธศาสตร์การดำเนินงาน แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2545-2549 ที่กำหนดมาตรการเพื่อส่งเสริมการประกอบอาชีพให้แก่ผู้ด้อยโอกาส กลุ่มผู้ยากไร้ ผู้อยู่ห่างไกลที่เสียเปรียบ โดยสนับสนุนให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดทำโครงการต่อเนื่อง ในลักษณะการฝึกอบรมหลักสูตรระยะสั้น เพื่อส่งเสริมการประกอบอาชีพอิสระ ขณะเดียวกันจัดกิจกรรม ที่ตอบสนองนโยบายของรัฐบาล กระทรวงและการปฏิรูปการเรียนรู้ ศูนย์ฯ ได้จัดหลักสูตรการส่งเสริมการศึกษา 2 หลักสูตร ดังนี้ หลักสูตรการเรียนรู้หนังสือ เป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชน การสร้างความเสมอภาคทางการศึกษา และหลักสูตร

การศึกษาต่อเนื่อง เป็นการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ได้แก่ การศึกษาขั้นพื้นฐานและต่อเนื่อง การศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ การศึกษาเพื่อบริการข้อมูลข่าวสาร เป็นต้น จัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญได้แก่ เครือข่ายการเรียนรู้ ทำเนียบแหล่งเรียนรู้ การศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ การส่งเสริมวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เป็นต้น สอดคล้องกับนโยบายและแนวทางการปฏิบัติงานการศึกษานอกโรงเรียน ปีงบประมาณ 2546 (สำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน 2546, 64-68) การศึกษาขั้นพื้นฐานและต่อเนื่องที่ดำเนินการไปได้มาก ได้แก่ การขยายโอกาสทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น การจัดการศึกษาสำหรับกลุ่มคนพิการ และกลุ่มไม่รู้หนังสือ

จะเห็นได้ว่า ปัจจัยนำเข้าที่ศูนย์ฯ จัดล้วนเป็นหลักสูตรต่าง ๆ ที่ตอบสนองความต้องการของประชาชนกลุ่มด้อยโอกาสหรือพลาดโอกาส ได้มาตรฐานมีคุณภาพระดับดี ตามมาตรฐานที่ 18 สถานศึกษามีการจัดกิจกรรม และการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) (2547, 63-64) ที่มีเกณฑ์การพิจารณาว่า มีการจัดกิจกรรมที่หลากหลายทำให้ผู้เรียนค้นพบความถนัดหนึ่ง ผู้เรียนได้พัฒนาความสามารถหนึ่ง กระตุ้นให้ผู้เรียนได้พัฒนาความสามารถหนึ่ง และผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีความหมายและใช้ได้จริงหนึ่ง เกณฑ์ระดับดี สถานศึกษามีการปฏิบัติตั้งแต่ ร้อยละ 75 ขึ้นไป (3-4 ข้อ) ระดับพอใช้ ร้อยละ 50-74 (2 ข้อ)

อย่างไรก็ตาม ห้องสมุดประชาชนและบริการข่าวสารชุมชน ประชาชนมาใช้บริการเฉลี่ยสัปดาห์ละ 830 คน นับว่าประชาชนมาใช้ห้องสมุดน้อย ทั้ง ๆ ที่ห้องสมุดมีหนังสือและสื่อต่าง ๆ มากมาย ดังนั้นศูนย์ฯ ควรจัดบริการห้องสมุดเคลื่อนที่ เป็นบริการเชิงรุกเข้าหาประชาชน ออกโฆษณาแนะนำบริการและประโยชน์ของห้องสมุด เป็นศูนย์การค้นหาคำความรู้วิชาการ วิชาชีพ การพักผ่อน บันเทิงและท่องเที่ยว เป็นต้น แล้วเชิญชวน

ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาห้องสมุดประชาชน ในทำนองเดียวกัน การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ การศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ การศึกษาเพื่อส่งเสริมวิทยาศาสตร์ และการระดมสรรพกำลังเพื่อจัดการศึกษานอกโรงเรียน ยังต้องการประชาชนและชุมชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมด้วย ศูนย์ฯ ในการพัฒนาวางแผน ดำเนินการ ประเมิน และปรับปรุง ตามหลักการ PDCA ของ Damming จะทำให้เกิดการพัฒนายกระดับมาตรฐานสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง

1.2 กระบวนการจัดการศึกษาได้มาตรฐาน มีคุณภาพระดับดี ได้ครูผู้สอนที่มีคุณวุฒิความรู้ความสามารถ ประสบการณ์และวิธีการสอน ใช้สื่อการสอน และประเมินผลหลากหลายรูปแบบ

ศูนย์ฯ จัดหลักสูตรการศึกษาในปี พ.ศ. 2542-2547 ได้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นและผู้เรียน ใช้วิธีการสอนหลายรูปแบบ เน้นการปฏิบัติจริง และนำชิ้นงานไปประเมินผล จะเห็นได้ว่ากระบวนการจัดการศึกษามีคุณภาพระดับดี ได้มาตรฐานที่ 22 ครูมีความสามารถในการจัดการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ และเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และมาตรฐานที่ 24 ครูมีคุณวุฒิ ความรู้ความสามารถตรงกับงานที่รับผิดชอบ และมีครูเพียงพอ สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) (2547, 80-85) ที่มีเกณฑ์ดังนี้ ระดับดี มีครูตั้งแต่ร้อยละ 75 ขึ้นไปสามารถปฏิบัติตามเกณฑ์ ระดับพอใช้ มีครูร้อยละ 50-74 สามารถปฏิบัติตามเกณฑ์ ทั้งหมดเป็นการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ตาม พ.ร.บ.การศึกษาแห่งชาติ มาตรา 22 ที่กำหนดว่า “การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ” ศูนย์ฯ จัดให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติ ทำแบบฝึกหัด สาธิต ทำโครงการ โครงการ และฝึกงานในสถานที่ประกอบการ

อนึ่งปัญหาที่พบมากที่สุด คือ พื้นฐานการศึกษาของผู้เรียนแตกต่างกันมาก และการขาดเรียน อันเป็นเหตุให้ผู้เรียนหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย ออกกลางคันร้อยละ 61.3 และร้อยละ 56.7 ตามลำดับ ทำให้เกิดความสูญเสียทางการศึกษาเป็นอันมาก ประกอบกับวัตถุประสงค์ของผู้เรียน อายุ การทิ้งช่วง การเรียน และประสบการณ์ชีวิตที่แตกต่างกัน ทำให้ครูผู้สอนต้องให้ความสำคัญกับผู้เรียนเป็นพิเศษเป็นรายบุคคลในการแก้ปัญหาการเรียน และติดตามผลการเรียนอย่างสม่ำเสมอ นอกจากนี้ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ยังประสบปัญหาสถานที่ วัสดุ อุปกรณ์ไม่เพียงพอ เนื่องจากศูนย์ฯ มีงบประมาณครุภัณฑ์น้อยในปี 2542-2547 ศูนย์ฯ จังหวัดส่วนใหญ่ไม่ได้รับงบประมาณค่าก่อสร้างอาคาร และงบประมาณด้านครุภัณฑ์มีแนวโน้มลดลง ในหลักสูตรพัฒนาอาชีพ ครูผู้สอนส่วนใหญ่ได้รับการนิเทศน้อยมาก การพัฒนาประสิทธิภาพการนิเทศและการฝึกอบรมผู้นิเทศก็มีน้อยเช่นกัน จึงอาจเป็นสาเหตุทำให้การพัฒนาความรู้ไม่ครอบคลุมถึงการตลาด การพัฒนาผลิตภัณฑ์ ดังกล่าวไม่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและการเปลี่ยนแปลงสภาพตลาดท้องถิ่น และอาจจะเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ผู้เรียนส่วนหนึ่งขาดความสนใจหยุดเรียนกลางคัน

1.3 ผลผลิตได้มาตรฐานมีคุณภาพระดับพอใช้ ผู้เรียนเฉลี่ย ร้อยละ 56.8 มีผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาระดับพอใช้

ผู้สำเร็จการศึกษาส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีครอบครัวแล้วอายุ 40-49 ปี และมีประสบการณ์ทำงานเฉลี่ย 10 ปี หลังจบหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนแล้ว แม้จะมีผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาระดับพอใช้ กลุ่มนี้ยังได้รับโอกาสเข้าฝึกอบรมต่อเกี่ยวกับการเพิ่มทักษะการทำงาน ทำให้ทำงานมีประสิทธิภาพดีขึ้นและมีรายได้เพิ่มขึ้น ซึ่งสอดคล้องตามแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 9 ที่ให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษาให้กลุ่มคนด้อยโอกาสได้มีโอกาสเข้าถึงและรับบริการการศึกษา ให้มีความรู้ทักษะสามารถประกอบอาชีพและพึ่งตนเอง

ได้ นอกจากนี้ ผู้สำเร็จการศึกษาส่วนใหญ่ยังมีเจตคติที่ดี และเห็นด้วยกับการจัดการศึกษานอกโรงเรียน ยอมรับบทบาทของศูนย์ฯ เป็นหน่วยงานที่ช่วยพัฒนาประเทศ ด้วยการสร้างคนให้มีความรู้เป็นแบบอย่างที่ดีในสังคม ช่วยเหลือผู้อื่น ผู้สำเร็จการศึกษา กศน. มีความรู้ความสามารถและทักษะการใช้คอมพิวเตอร์ทำงาน และสื่อสารด้วยภาษาไทยและอังกฤษได้ อันเป็นกระบวนการทำให้บุคคลพัฒนาความรู้ความสามารถ เจตคติ และพฤติกรรม ให้มีคุณค่าและเป็นที่ยอมรับในสังคม (วิไล ตั้งจิตสมคิด, 2539, 2) อย่างไรก็ตาม หลักสูตรการศึกษาต่อเนื่อง หลักสูตรประถมศึกษา หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย มีจำนวนผู้สำเร็จการศึกษา ร้อยละ 64.1, ร้อยละ 33.4 และร้อยละ 37.0 ตามลำดับ ได้ค่าเฉลี่ย ร้อยละ 44 ได้มาตรฐานระดับปรับปรุง ตามมาตรฐานที่ 6 ผู้เรียนยังมีทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง รักการเรียนรู้ และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ระดับพอใช้ (ร้อยละ 50-74) และปรับปรุง (ต่ำกว่าร้อยละ 50) (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) (2547, 103) ในทำนองเดียวกันหลักสูตรพัฒนาการอาชีพ ปอ. และ ปวช. มีผู้สำเร็จการศึกษาร้อยละ 41.5 และร้อยละ 23.7 ตามลำดับ ได้มาตรฐานระดับปรับปรุงเช่นกัน เนื่องจากมีจำนวนผู้สำเร็จการศึกษาไม่ถึงกึ่งหนึ่ง อย่างไรก็ตามผู้สำเร็จการศึกษาส่วนใหญ่ยังมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระดับพอใช้ ดังนั้น ศูนย์ฯ ยังต้องปรับปรุงการบริหารการจัดการเรียนการสอนอีกมาก ให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล นอกจากกระจายการศึกษาไปครอบคลุมกลุ่มผู้ด้อยโอกาสทั่วทุกพื้นที่ ยังต้องสร้างโอกาสนั้นให้เป็นจริงด้วยการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาที่สังคมต้องการด้วย

2. ความคุ้มค่าของการจัดการศึกษา

ค่าใช้จ่ายในการจัดการศึกษาหลักสูตรประถมศึกษา ปี พ.ศ. 2542-2547 มีค่าใช้จ่ายรายหัวเฉลี่ย 1,780.61 บาท เพิ่มขึ้นปีละร้อยละ 6.54 ด้วยอัตรา

ผู้สำเร็จการศึกษาร้อยละ 36.84 ศูนย์ฯ จังหวัดที่จัดการศึกษาได้คุ้มค่าที่สุด ได้แก่ ภูเก็ต และสตูล มีค่าใช้จ่ายรายหัว 977.32 บาท และ 1,169.13 บาท และมีผู้สำเร็จการศึกษาร้อยละ 67.50 และร้อยละ 57.14 ตามลำดับ ดังนั้นคุณภาพการจัดการศึกษาศูนย์ฯ จังหวัดภูเก็ต ศูนย์ฯ จังหวัดสตูลต่างอยู่ในระดับพอใช้ เมื่อประเมินคุณภาพตามมาตรฐานที่ 6 ดังกล่าวข้างต้น ส่วนค่าใช้จ่ายในการจัดการศึกษาหลักสูตรมัธยมศึกษา ปี พ.ศ. 2542-2547 มีค่าใช้จ่ายรายเฉลี่ย 1,430.79 บาท เพิ่มขึ้นปีละ ร้อยละ 21.56 ด้วยอัตราผู้สำเร็จการศึกษา ร้อยละ 29.32 ศูนย์ฯ จังหวัดที่จัดการจัดการศึกษาได้คุ้มค่าที่สุด ได้แก่ ภูเก็ต และสตูล มีค่าใช้จ่ายรายหัว 628.29 บาท และ 875.99 บาท มีอัตราผู้สำเร็จการศึกษาร้อยละ 66.50 และร้อยละ 47.49 ตามลำดับ ดังนั้นคุณภาพการจัดการศึกษา ศูนย์ฯ จังหวัดภูเก็ต อยู่ในระดับพอใช้ ศูนย์ฯ สตูลระดับปรับปรุง เมื่อประเมินคุณภาพตามมาตรฐานที่ 6 ดังกล่าวข้างต้น แสดงว่า ศูนย์ฯ จังหวัดภูเก็ตและสตูลต่างได้จัดการศึกษาได้คุ้มค่าที่สุด ใน 8 ศูนย์ฯ จังหวัด เมื่อประเมินความคุ้มค่า ในการดำเนินการศึกษาภาพรวม ทั้งสองหลักสูตรมีคุณภาพการจัดการศึกษาระดับปรับปรุง ศูนย์ฯ จังหวัดควรปรับปรุงการบริหารจัดการการเรียนการสอนทั้งครูผู้สอนและวัสดุ สื่ออุปกรณ์การสอน การนิเทศติดตาม และปัจจัยนำเข้าอื่น ๆ ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ จะทำให้มีอัตราผู้สำเร็จการศึกษาเพิ่มขึ้นมากกว่ากึ่งหนึ่ง ค่าใช้จ่ายรายหัวลดลงมาก และความคุ้มค่าจะมากขึ้นตาม นอกจากนี้ ผู้เรียนยังมีค่าใช้จ่ายตลอดหลักสูตร 1,399 บาท เป็นค่าใช้จ่ายในการเรียน 788 บาท และค่าใช้จ่ายในการเรียนหลักสูตร 611 บาท ซึ่งใกล้เคียงกับค่าใช้จ่ายของผู้เรียน กศน. ภาคเหนือ หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีค่าใช้จ่ายตลอดหลักสูตร 1,392 บาท (เจ็ดหล้า สุนทรวิภาต และคณะ, 2547)

สรุปความคุ้มค่าของการจัดการศึกษายังไม่คุ้มค่าได้คุณภาพระดับปรับปรุง อย่างไรก็ตาม ผู้สำเร็จการ

ศึกษา กศน. ผู้ด้อยโอกาสได้โอกาสทางการศึกษา ได้กำลังใจที่จะก้าวไปข้างหน้าด้วยความมั่นใจช่วยกันพัฒนาตนเองและสังคมต่อไป ดังผลการสัมภาษณ์ผู้สำเร็จการศึกษา หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานและหลักสูตรการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ พบว่า ส่วนใหญ่สามารถนำความรู้และทักษะจากการศึกษาไปประกอบอาชีพและพัฒนาอาชีพที่ทำอยู่แล้วให้ดียิ่งขึ้น หลายคนเริ่มต้นเป็นผู้ประกอบการรายย่อย และหลายคนได้ศึกษาต่อ

นอกจากนี้ ยังมีความพึงพอใจกับการเรียนที่ศูนย์ฯ เนื่องจากเสียค่าใช้จ่ายน้อยและสามารถทำงานได้ในระหว่างเรียน ส่วนผู้ประกอบการส่วนใหญ่ที่เป็นผู้สำเร็จการศึกษาจากศูนย์ฯ มีความพึงพอใจในการจ้างงาน ผู้ที่สำเร็จการศึกษาจากศูนย์ฯ ด้วยเห็นว่า มีความคุ้มค่ากับผลงานที่ผู้ทำงานลงมือปฏิบัติด้วยความรู้ความสามารถ และบุคลิกภาพที่ดี เช่นเดียวกับรายงานผลการดำเนินงานการศึกษานอกโรงเรียน พบว่า ผู้รับบริการการศึกษาส่วนใหญ่ร้อยละ 94 ของกลุ่มตัวอย่างจำนวน 4,861 คน มีความพึงพอใจในระดับมากกับการจัดการศึกษานอกโรงเรียน (สำนักงานบริหารการศึกษานอกโรงเรียน, 2547ก, 15)

3. แนวทางการดำเนินงานการจัดการศึกษานอกโรงเรียนในอนาคต

แม้ผู้เรียนส่วนใหญ่สนใจศึกษาในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานและหลักสูตรการพัฒนาอาชีพเป็นอันมาก ศูนย์ฯ ยังจัดการศึกษาไม่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนตามสภาพสังคมปัจจุบัน เนื่องจากหลักสูตรการจัดการศึกษานอกโรงเรียนเน้นการพัฒนาชีวิตมากกว่าวิชาการ ในขณะที่หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานกลุ่มผู้เรียนส่วนใหญ่ได้เปลี่ยนแปลง จากกลุ่มผู้ไม่รู้หนังสือไปเป็นกลุ่มผู้ที่ต้องการศึกษาต่อ ส่วนหลักสูตรการพัฒนาอาชีพ กลุ่มผู้ประกอบการอาชีพอยู่แล้วก็ได้เปลี่ยนแปลงจากกลุ่มผู้มีทักษะอาชีพพอประมาณหรือกลุ่มแรงงานไร้ฝีมือ ไปเป็นกลุ่มผู้ที่ต้องการพัฒนาทักษะอาชีพ หรือกลุ่มแรงงานมืออาชีพ แสวงหาโอกาสใหม่ ในขณะที่สภาพสังคมยุคโลกาภิวัตน์ มีการ

เปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม เศรษฐกิจและการเมืองอย่างรวดเร็ว ประชาชนต้องอาศัยข้อมูลข่าวสารสนเทศเป็นฐานความรู้ในการดำรงชีวิต ดังนั้นการปรับตัวและกำหนดแนวทางการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน และสภาพสังคมปัจจุบัน จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดวิสัยทัศน์ให้สำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน (2547ข, 2) เป็นองค์การหลักในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้และการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยใช้รูปแบบการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย มีแนวทางดำเนินงานดังนี้

การดำเนินงานของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน มีรูปแบบที่เหมือนกัน ทั้งในด้านการบริหารงบประมาณ การบริหารงานบุคคล และโครงสร้างหลักสูตร ส่วนการบริหารหลักสูตรและการเรียนการสอนมีความแตกต่างกันตามสภาพท้องถิ่นและความต้องการของผู้เรียนเป็นหลัก ทั้งนี้ การบริหารหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ใช้ทั้งหลักสูตรเดิมของการศึกษานอกโรงเรียนและหลักสูตรใหม่ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ ทำให้ต้องมีการปรับเปลี่ยนแปลงจัดกระบวนการเรียนการสอนตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตร ส่วนการบริหารหลักสูตรการพัฒนาอาชีพใช้หลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนหลักสูตรใหม่ตามความต้องการของผู้เรียนและท้องถิ่น ที่ต้องการให้ผู้เรียนมีความรู้ทักษะในการทำงานตามสภาวะจริงมากที่สุดด้วยการจัดวัสดุ อุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ สถานที่ฝึกปฏิบัติ ครูผู้สอนและผู้นิเทศ เพียงพอตอบสนองความต้องการของผู้เรียนและท้องถิ่น

ประกอบกับผู้ประกอบการเอกชนบางรายที่เป็นทั้งผู้รับบริการ กศน. เป็นที่ฝึกงานให้นักศึกษา กศน. และรับผู้สำเร็จการศึกษา กศน. เข้าทำงาน ผู้ประกอบการควรจะได้รับ การสนับสนุนให้เป็นผู้ให้บริการแทน กศน. และ กศน. ควรจะเปลี่ยนฐานะตนเองจากผู้ให้บริการมาเป็นผู้สนับสนุน (อุทัย ดุลยเกษม, 2548, 97) จะทำให้การจัดการศึกษานอกโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัย ตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่าง

มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เช่นเดียวกับการปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ ที่รัฐโดยกระทรวงสาธารณสุขลดบทบาทของตนเองลง จากเป็นผู้ให้บริการทั้งปวงมาเป็นผู้กำกับ แล้วสนับสนุนให้ภาคเอกชนเป็นผู้ให้บริการบริการสุขภาพใดที่เอกชนทำงานได้ดีแล้ว รัฐจะไม่เข้าไปทำให้ซ้ำซ้อน รัฐจะทำงานที่เอกชนไม่ทำ และกำกับติดตามดูแลภาพรวมสุขภาพ พร้อมให้ความช่วยเหลือสนับสนุนและออกนโยบายชี้แนะ เป็นระบบบริการสุขภาพที่ดีเป็นเรื่องที่ทุกฝ่ายต้องร่วมกันกำหนดตามหลักทางวิชาการ ระบบบริการที่ดีมีลักษณะ 3 ประการคือ มีความเป็นธรรม มีคุณภาพ และมีประสิทธิภาพ (ประเวศ วะสี, 2543, 21) ดังนั้น ประชาชนผู้ด้อยโอกาสหรือผู้ขาดโอกาสจะต้องมีสิทธิได้รับการศึกษาที่ดีมีคุณภาพเป็นธรรมและทั่วถึง โดยผู้ประกอบการหรือหน่วยงานเอกชนเป็นผู้ให้บริการ และ กศน. เป็นผู้ดำเนินการดูแลประชาชน ดุจเดียวกับโครงการ 30 บาท รักษาทุกโรค ที่รัฐบาลกำลังดำเนินการอยู่ในขณะนี้ และสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ เป็นผู้ดำเนินการดูแลประชาชนที่ลงทะเบียนกับโรงพยาบาลในเขตรับบริการ ให้รับบริการสุขภาพที่ดีมีคุณภาพและคุ้มค่า เป็นไปตามพระราชบัญญัติหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2545 (2543, 113) โดยไม่คำนึงว่าเป็นโรงพยาบาลรัฐหรือเอกชน

สรุป การดำเนินการจัดการศึกษานอกโรงเรียนมีประสิทธิภาพได้คุณภาพระดับดี เกิดจากปัจจัยนำเข้าและกระบวนการจัดการศึกษาต่างได้มาตรฐานมีคุณภาพระดับดี ผลผลิตได้ระดับพอใช้ ส่วนความคุ้มค่าของการจัดการศึกษาได้ระดับปรับปรุง นอกจากนี้ศูนย์ฯ ควรเปลี่ยนบทบาทจากที่เคยเป็นผู้ให้การศึกษามาเป็นผู้สนับสนุน

ข้อเสนอแนะ

1. ระบบการจัดการศึกษานอกโรงเรียนรูปแบบเดิมดีอยู่แล้ว ควรดำเนินการต่อไป เพราะเปิดโอกาสและเป็นทางเลือกให้แก่ผู้ด้อยโอกาสหรือขาดโอกาส

การศึกษาในระบบ

2. โครงสร้างการบริหารและระบบการจัดสรรงบประมาณเดิมมีความเหมาะสมดี เพียงแต่ต้องการการกำหนดขอบข่ายงานให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้น เพื่อรองรับกรณีมีงานเร่งด่วนที่เกี่ยวข้องกับหน่วยงานอื่น ควรมีการแจ้งขอบข่ายภารกิจให้ชัด และคำนึงถึงบุคลากรที่ปฏิบัติงานด้วย

3. ควรจัดประชุมเพื่อติดตามการปฏิบัติงานและรับฟังปัญหาของศูนย์ฯ จังหวัดเป็นระยะ ๆ

4. กำหนดนโยบายรับนักศึกษาหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานและหลักสูตรการพัฒนากาชาพี ให้รับนักศึกษา มีสัดส่วนชัดเจนเพื่อจะได้จำนวนนักศึกษาที่แน่นอน ซึ่งจะส่งผลต่อการกำหนดจำนวนและคุณสมบัติ ครูผู้สอน ทรัพยากร แต่ละหลักสูตรได้อย่างถูกต้อง

ข้อเสนอแนะต่อศูนย์ฯ จังหวัด

1. ศูนย์ฯ จังหวัด ควรจัดประชุมร่วมกับศูนย์ฯ อำเภอเดือนละหนึ่งครั้ง เพื่อให้ดำเนินงานไปในทิศทางเดียวกันและสอดคล้องกับนโยบายของสำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน

2. ศูนย์ฯ ควรดำเนินการบริหารงานโดยคณะกรรมการการศึกษานอกโรงเรียนระดับจังหวัด เพื่อให้มีส่วนร่วมในการบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพ และโปร่งใส

3. กลุ่มศูนย์ฯ ของศูนย์ฯ จังหวัด ควรช่วยเหลือภายในกลุ่มซึ่งกันและกันทางวิชาการ การแลกเปลี่ยนประสบการณ์การดำเนินงาน และการร่วมมือกันแก้ปัญหา

4. ศูนย์ฯ จังหวัดควรจัดทำฐานข้อมูลและจัดสร้างข้อมูลสารสนเทศอย่างเป็นระบบ ทำเนียบภูมิปัญญาท้องถิ่น และผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านต่าง ๆ ให้สามารถติดต่อกันได้ทุกอำเภอในจังหวัดและระหว่างจังหวัด เพื่อสะดวกในการประสานงานและจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5. ศูนย์ฯ อำเภอควรมีฐานข้อมูลเกี่ยวกับบุคลากรงบประมาณผู้เรียน ไว้ที่ศูนย์ฯ จังหวัด เพื่อศูนย์ฯ ใช้

เทคโนโลยีด้านข้อมูลสารสนเทศในการบริหารจัดการ
สะดวกในการติดต่อประสานงาน ควบคุมกำกับ ติดตาม
ประเมินผล และให้ความช่วยเหลือศูนย์ฯ อำเภอ

เอกสารอ้างอิง

กฎหมายปฏิรูปกระทรวงสาธารณสุข. (2543). กรุงเทพฯ:
สุทรไพศาล.

กรมการศึกษานอกโรงเรียน. (2544). ผลการดำเนินงาน
กรมการศึกษานอกโรงเรียน ประจำปี 2543-
2544. กรุงเทพฯ: องค์การรับส่งสินค้าและ
พัสดุภัณฑ์.

_____. (2546). การวิเคราะห์นโยบาย กรมการศึกษา
นอกรโรงเรียน ประจำปีงบประมาณ 2540-2545.
กรุงเทพฯ: รัชการพิมพ์.

เจ็ดหล้า สุนทรวิภาค, ต่าย เชียงจี่ และอุเทน ปัญโญ.
(2547). รายงานการวิจัยเชิงประเมินประสิทธิภาพ
การดำเนินงานการศึกษานอกรโรงเรียน กรณี
ภาคเหนือ. กรุงเทพฯ: สำนักบริหารงานการศึกษา
นอกรโรงเรียน. (อัตรสำเนา)

ประเวศ วะสี, ศาสตราจารย์ นายแพทย์. (2543). สุขภาพ
ในฐานะอุดมการณ์ของมนุษย์. นนทบุรี: สำนักงาน
ปฏิรูประบบสุขภาพ.

ผ่องศรี วาณิชศุภวงศ์ และคณะ. (2547). รายงานการ
วิจัยเชิงประเมินประสิทธิภาพการดำเนินงาน
การศึกษานอกรโรงเรียน กรณีภาคใต้. กรุงเทพฯ:
สำนักบริหารงานการศึกษานอกรโรงเรียน. (สำเนา)

วิไล ตั้งจิตสมคิด. (2539). ปรัชญาและหลักการศึกษ
นอกระบบ. กรุงเทพฯ: โอ เอส พริ้นติ้งเฮ้าส์.

สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา
(องค์การมหาชน). (2547). หลักเกณฑ์และ
วิธีการประเมินคุณภาพภายนอก ของสถานศึกษา
ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน. กรุงเทพฯ: บริษัท
พิมพ์ดี จำกัด.

สำนักบริหารงานการศึกษานอกรโรงเรียน, (2547ก). รายงาน
ผลการดำเนินงานสำนักบริหารงานการศึกษ
นอกรโรงเรียน ประจำปี 2547. กรุงเทพฯ:
องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.

_____. (2547ข). กศน.47: ครึ่งปีและก้าวต่อไป.
กรุงเทพฯ: รัชการพิมพ์.

อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์. (2544). การศึกษานอกรโรงเรียน:
แนวทางการจัดและเสริมสร้างความเข้มแข็ง.
กรุงเทพฯ: รัชการพิมพ์.

อุทัย ดุลยเกษม. (2548). อดีตและอนาคตการดำเนิน
งานการจัดการศึกษานอกรโรงเรียน. กรุงเทพฯ:
รัชการพิมพ์.